

Türkiye’de Eğitim Alanında Yazılan Dijital Vatandaşlık Konulu Lisansüstü Tezlerdeki Eğilimler

Mert SEVİGEN¹ & Murat Bayram YILAR^{*2}

Gönderilme Tarihi: 25 Nisan 2022 Kabul Tarihi: 23 Mayıs 2022
DOI: 10.38015/sbyy.1108752

Öz:

Bu çalışmanın amacı, 2011-2021 yılları arasında Türkiye’de, eğitim kapsamında dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezlerin içerik özellikleri bakımından incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda tezler lisansüstü düzeyi, yazarlarının cinsiyeti, danışmanlarının unvanı, yayımlandığı üniversite, yayımlandığı yıl, amaç/konu, yöntem/desen tercihi, veri toplama araçları, veri analiz yöntemleri, örneklem/çalışma grubu ve çalışma grubu büyüklüğü gibi içerik özellikleri açısından incelenmiştir. Betimsel tarama yöntemine göre yürütülen çalışmanın verileri, araştırmacılar tarafından hazırlanan “Dijital Vatandaşlık Tez Sınıflandırma Formu (DVTSF)” kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmanın verileri YÖK’ün “Ulusal Tez Veri Tabanı” üzerinden ulaşılabilen, izinli lisansüstü tezlerden oluşmaktadır. Verilere “digital citizen”, “dijital vatanadaş”, “sayısal vatanadaş”, “e-vatanadaş” gibi anahtar kelimeler kullanılarak ulaşılmıştır. Ulaşılan 60 lisansüstü tezdten 16’sı eğitim-öğretim odaklı olmaması nedeniyle elenmiş, sonrasında teknolojik liderlik, sayısal ayak izi, 21. yüzyıl öğrenme becerileri ya da teknolojik yeterlilik gibi doğrudan dijital vatandaşlık konusuna odaklanmamış olması nedeniyle 11 tez daha elenmiştir. Nihayetinde 33 tez inceleme kriterlerini karşılamaması nedeniyle çalışmaya dâhil edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre dijital vatandaşlık konusunda yazılan lisansüstü tezlerin büyük oranda yüksek lisans düzeyinde hazırlandığı ve son yıllarda bu konuyu inceleyen tezlerde artma eğiliminin olduğu belirlenmiştir. Genel itibarıyla konu olarak çeşitli açılardan dijital vatandaşlık düzeyini belirlemeye çalışan tezlerin ağırlık kazandığı, en fazla tercih edilen araştırma yönteminin nicel yöntemler olduğu, sıklıkla lisans öğrencileriyle çalışıldığı ve dijital vatandaşlık konulu lisansüstü tezlerin özellikle Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Bilgisayar Öğretimi Teknolojileri programlarında ilgi gördüğü tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dijital vatandaşlık, araştırma eğilimi, lisansüstü tez, içerik analizi.

Abstract:

The aim of this study is to examine the content features of postgraduate theses focusing on digital citizenship within the scope of education in Turkey between the years 2011-2021. For this purpose, theses were examined in terms of content features such as graduate level, gender of authors, title of advisors, university of publication, year of publication, purpose/subject, method/pattern preference, data collection tools, data

Atf:

Sevigen, M. & Yılar, M. B. (2022). Türkiye’de eğitim alanında yazılan dijital vatandaşlık konulu lisansüstü tezlerdeki eğilimler. *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 6(1), 47-70. <https://doi.org/110.38015/sbyy.1108752>

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye. Orcid ID: 0000-0002-6723-9193

²Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye. Orcid ID: 0000-0001-5889-3372

*Corresponding Author: bayram.yilar@omu.edu.tr

analysis methods, sample/study group and study group size. The data of the study, which was carried out according to the descriptive scanning method, were obtained by using the "Digital Citizenship Thesis Classification Form (DVTSF)" prepared by the researchers. The data of the research consists of authorized postgraduate theses, which can be accessed through the "National Thesis Database" of YÖK. The data were obtained using keywords such as "digital citizen", "digital citizen", "digital citizen", "e-citizen". Of the 60 postgraduate theses reached, 16 were eliminated because they were not education-oriented, and then 11 more were eliminated because they did not focus directly on digital citizenship, such as technological leadership, digital footprint, 21st century learning skills or technological competence. Finally, 33 theses were included in the study because they met the examination criteria. According to the findings of the research, it has been determined that the postgraduate theses written on digital citizenship are mostly prepared at the master's level and there has been an increasing trend in theses examining this subject in recent years. In these theses, it has been determined that the theses that try to determine the level of digital citizenship from various aspects gain weight, that the most preferred research method is quantitative methods, that they often work with undergraduate students, and that postgraduate theses on digital citizenship are especially interesting in Social Studies Education and Computer Teaching Technologies Education programs.

Keywords: Digital citizenship, research trends, graduate thesis, content analysis

GİRİŞ

Geniş bir anlama sahip olan vatandaşlık kavramı, en basit tanımıyla bir devletin üyesi olmayı ifade etmektedir (Pierson, 2004, s.107). Yüzyıllar içerisinde vatandaşlık kavramı içerik, değer veya anlam açısından sürekli yenilenmektedir. Örneğin vatandaşlık kavramı, Antik Yunan şehir devletlerinde bir ayrıcalık ve statü aracı olarak görülmekteydi (Riesenberg, 1992, s.4; Öztürk, 2015, s.11). Orta Çağ Hıristiyan düşünürlerine göre ilahi anlamda sonsuz dünyanın vatandaşı olmak daha önemli iken, maddi dünyadaki vatandaşlık kavramı doğulan bölgeyi ifade eden basit bir kavram olarak düşünüldüğü anlaşılmaktadır (Yiğit, 2019, s.19). Çok sayıda kaynakta incelenildiği üzere Batı toplumunda vatandaşlık kavramının kökeni, Antik Yunan şehir devletlerine kadar geriye götürülebilmektedir (Riesenberg, 1992; Heater, 2004; Pierson, 2004; Hablemitoğlu & Özmete, 2012; Yiğit, 2019). Yüzyıllar içerisinde gelişim yolculuğuna devam eden vatandaşlık kavramı, birçok dönüm noktasından geçerek günümüzdeki şeklini almakla birlikte gelişmeler doğrultusunda şekillenmeye devam etmektedir. Akbaşlı (2014), halk egemenliği ile vatandaşlık kavramı arasında pozitif bir ilişkinin varlığından söz etmektedir. Nitekim 17. ve 18. yüzyıllar içerisinde İngiltere, Fransa ve Amerika gibi devletler başta olmak üzere, atılan bir takım demokratik adımlar, günümüzdeki vatandaşlık anlayışını şekillendiren gelişmeler olarak karşımıza çıkmaktadır (Yiğit, 2019). Brubaker (1994, s.49), birkaç yüzyıl önceki demokratik adımlardan birisi olan Fransız İhtilali ve sonrasındaki gelişmelerin ulus-devlet yapısıyla birlikte modern bir kurum olarak vatandaşlığın da ortaya çıkmasını sağladığını ileri sürmektedir.

Sanayi devriminde yaşanan gelişmelerle, tarım toplumu yapısındaki büyük değişimler yerini sanayi toplumu düzenine bırakırken; günümüzdeki teknolojik gelişmelerle birlikte, yıllardır adından söz edilen “bilgi toplumu” ya da “sanayi sonrası toplum” olarak adlandırılan bir toplum yapısının ortaya çıktığı söylenebilir (Kocacık, 2003; Meder, 2001; Özkan, 2009; Parlar, 2012). Bilgi toplumunda vatandaşların, temel vatandaşlık görevlerini yerine getirmenin yanında toplumsal yapının işleyişinde etkin rol olarak çatışmaların çözümüne katkı sağlamaları ve inisiyatif olarak daha aktif bireyler olmaları gerektiği düşünülmektedir (Kara, Topkaya & Şimşek, 2012, s.151). Öte yandan küreselleşme olgusuyla birlikte dünyanın daha hızlı etkileşime girmesi, ortak kültür anlayışının ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır (Kan, 2009). Dünyada bilgi ve iletişim teknolojilerinde (BİT) yaşanan gelişmeler, vatandaşlık kavramı üzerinde birtakım değişiklikleri meydana getirdiği gibi yetiştirilmesi gereken vatandaşın

özellikleri üzerinde de belirleyici olduğu görülmektedir. Her dönemde ve her ülkede, iyi bir vatandaşın sahip olması gereken özelliklerin farklılık göstermesi nedeniyle, vatandaşlık eğitiminde farklı yaklaşımların ve farklı hedeflerin olması kaçınılmazdır. Özellikle 21. yüzyılda, bilginin çabucak değişebildiği bir dönemde, bireylerin sahip olması gereken özellikleri belirlemek pek kolay değildir. Bu nedenle farklı odak noktaları bulunan birçok vatandaşlık eğitimi yaklaşımından ve farklı yönleriyle ön plana çıkan vatandaşlık alt türlerinden bahsetmek mümkündür. Bunlara örnek olarak demokratik vatandaşlık, etkin vatandaşlık, küresel vatandaşlık ya da dijital vatandaşlık gibi vatandaşlık eğitiminde önemli yer tutan başlıklar sayılabilir. Bunlar içerisinde özellikle dijital vatandaşlık konusunun dünya genelinde akıllı telefon kullanımının ve internet erişiminin daha yaygın hale gelmesinin sonucu olarak bilimsel araştırmalarda daha fazla ilgi görmeye başladığını söylemek mümkündür.

Güncel verilere göre dünyada İnternete erişim oranının her geçen yıl arttığı görülmektedir. We Are Social ve Hootsuite’nin ortak çalışması sonucu yayınladıkları Digital 2021 raporunda Covid-19 salgınıyla birlikte internet ve sosyal medya kullanımında dünyanın nasıl büyük bir değişim ve dönüşüm yaşadığı gözler önüne serilmektedir. 16-64 yaş aralığını kapsayan rapordaki verilere göre dünyadaki internet kullanıcılarının sayısı 4,66 milyara ulaşmıştır. Bu rakam toplam dünya nüfusunun yaklaşık %60’ını oluşturmaktadır (We Are Social and Hootsuite, 2021). Benzer şekilde Türkiye’de de TÜİK tarafından yayınlanan Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması’na (HBTKA) göre 2021 yılında, ülkemizdeki 16-74 yaş aralığındaki vatandaşlardan düzenli olarak İnternet kullanan kişilerin oranı %80,5 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2021). İnternete dijital araçlar yoluyla erişim sağlandığı düşünüldüğünde güncel verilerden de anlaşılabilir üzere dijital araçların kullanımının oldukça yaygın olduğu çıkarımında bulunmak mümkündür. Akla gelebilecek hemen her alanda hızlı ve derin dönüşümlerin yaşandığı 21. yüzyılda, dijital teknolojilerin toplumun geneline yaygınlaşmasıyla birlikte gündelik alışkanlıklardan, iş yaşamına, eğlence anlayışından eğitim sürecine kadar birçok farklı alanda alışılmadık değişiklikler yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir. Dijital araçların birçok faydası olduğu gibi birtakım çekinceleri de beraberinde getirdiği görülmektedir. Örneğin, dijital araçlar kullanılarak alışveriş başta olmak üzere çeşitli ödeme işlemleri kolayca yapılabilmesinin yanında dijital araçlarla gerçekleştirilen ödemelerde dolandırıcılık faaliyetlerine maruz kalmak gibi bazı sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bunun dışında yine dijital araçların bilgiye erişimi çok hızlı ve zahmetsiz bir iş haline dönüştürdüğü gibi yalan ya da yanlış bilgilerin de yayılmasını bir o kadar kolaylaştırdığı görülebilmektedir. Bunlar gibi daha birçok farklı nedenle, bireylerin dijital araçlar ve ortamlar hakkında bilinçlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bireylere bilgi ve beceri kazandırmak için en etkili yollardan birisi de hiç şüphesiz eğitimidir. Bireylerin içinde yaşadıkları çağa uygun bir biçimde yetiştirilmesi eğitimin temel gayelerinden biridir (Karaduman & Öncül, 2019, s.126).

Dijital Vatandaşlık

Mossberger, Tolbert ve Mcneal (2008, s.1), dijital vatandaşı; düzenli (neredeyse günlük) ve etkili bir şekilde İnterneti kullanan bireyler olarak tanımlamaktadırlar. Dijital vatandaş olarak ifade edilenlerin, İnternete düzenli erişimi önemli olmakla birlikte etkili bir kullanım için gerekli teknik yeterliliğe ve bilgi okuryazarlığı becerilerine sahip olmaları da gerekmektedir (Mossberger, Tolbert & Mcneal, 2008). Dijital vatandaş, birbirine bağlı dijital bir dünyada yaşamının hak, sorumluluk ve fırsatlarını tanıy; yasal ve etik yollarla hareket eder. Esasen dijital vatandaşlık, olumlu ve etkili bir ayak izi oluştururken, sorunlar yerine olasılıkları ve riskler yerine fırsatları gören aktif vatandaşlar olmayla ilgilidir (ISTE, 2016). Birçok tanımda dijital ortama etkin katılımın önemine dikkat çekilmekte ve bunun yanı sıra gerekli bilgi ve becerilere sahip olmak gerektiği vurgulanmaktadır. Mercimek, Yaman, Kelek ve Odabaşı’na (2016, s.69)

göre BİT kullanırken eleştirel bakış açısına sahip, etik kaygılar taşıyan ve bilgi paylaşımı konusunda sorumlu davranan bireyler dijital vatandaş olarak nitelendirilmektedir. Dijital vatandaşların çevrimiçi ortamlara düzenli, güvenli, etik ve sorumlu bir şekilde katılım sağlamasının ve muhtemel risklerin farkında olmalarının yeterli olmayacağı; bunlara ek olarak bireylerin kendi kendisini dijital ortamlar hakkında yetiştirmeleri, güvenli dijital ortamlar oluşturmaları ve kişisel bilgilerin korunması hakkında yetkin olmaları gerektiği belirtilmektedir (Karaduman, 2011; Öztürk, 2015). Dijital vatandaş denildiği zaman, dijital ortamlarda iletişim becerilerine sahip olan, alışveriş yapabilen, dijital içerikler üretebilen, dijital ortamdan bilgi ve eğitim alabilen bireylerin akla geldiği görülmektedir (Öztürk, 2015, s.16). Sıralanan bu beceri ve özellikler, dijital vatandaşlığın alt boyutları olarak daha kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır. Dijital vatandaşlığın alt boyutları konusunda birçok çalışma olduğu görülmektedir (Karaduman & Öncül, 2019, s.130). Bu çalışmalar içerisinde en çok atf yapılan ve kabul görülen sınıflamalardan biri Mike Ribble & Gerald Bailey tarafından 9 başlıkta toplanan dijital vatandaşlık alt boyutlarıdır. Diğer çalışmalardaki alt boyutlar gibi benzer noktalara gönderme yapmakla birlikte Ribble & Bailey’nin (2007) sınıflandırması daha yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Buna göre dijital vatandaşlığın 9 alt boyutu şu şekilde sıralanmaktadır (Ribble & Bailey 2007, s.10):

1. Dijital Erişim: Dijital ortama tam erişim.
2. Dijital Ticaret: Dijital ortamda alışveriş yapma, mal alıp-satma.
3. Dijital İletişim: Elektronik bilgi alışverişi.
4. Dijital Okuryazarlık: Dijital teknolojileri nerede ve nasıl kullanılacağını bilme.
5. Dijital Görgü Kuralları (Etik): Diğer teknoloji kullanıcılar tarafından beklenen davranış standartları.
6. Dijital Hukuk: Dijital ortamda yasal haklar ve sorumlulukların düzenlenmesi.
7. Dijital Haklar ve Sorumluluklar: Herkese tanınan ayrıcalıklar ve özgürlüklerle birlikte uyulması gereken davranış normları.
8. Dijital Sağlık: Fiziksel ve psikolojik sağlık bakımından dijital teknoloji kullanırken dikkat edilmesi gerekenler.
9. Dijital Güvenlik: Dijital ortamlardan kaynaklanan güvenlik ve gizlilik sorunlarını içermektedir.

Dijital vatandaşlığın tüm bu yönlerinin ve alt boyutlarının dünya ölçeğinde gittikçe yaygınlaşan dijitalleşme süreciyle birlikte daha da önem kazanacağı ve daha fazla araştırmaya konu olacağı aşikârdır.

Araştırmanın Önemi

Dijital bir çağda yaşayan bireyler olarak, dijital teknolojilerde yaşanan gelişmelere tanıklık etmekteyiz. Toplumun geneline yayılan bir konu hakkında yapılan çalışmaların sayısının fazla olması beklenen bir sonuçtur. Alan yazın incelendiğinde dijital vatandaşlık konusunun farklı yönlerine odaklanan çok sayıda tez ve makale gibi akademik yayınlara karşılaşılmaktadır. Bu yayınlar birikerek geçmişten günümüze kadar gelmektedir. Her geçen gün bir yenisini eklenen bu çalışmaların içerik özellikleri bakımından incelenerek dijital vatandaşlık konusunda yapılan çalışmaların bir profilinin sunulması, başta alandaki yeni çalışmalar ve araştırmacılar olmak üzere dijital vatandaşlığın dün, bugün ve genel eğilimi üzerine bir fikir sahibi olmak isteyenler için bütüncül bir bakış açısı sağlaması bakımından önemlidir. Alan yazın taraması neticesinde dijital vatandaşlık hakkında betimsel içerik analizi yapan bazı çalışmaların varlığı tespit edilmiştir. Bu çalışmalardan biri Öztürk (2021) tarafından yayınlanan "Dijital Vatandaşlık Araştırmalarının İncelenmesi: Kavramsal ve Yöntemsel Eğilimler" isimli

çalışmadır. Öztürk (2021), çalışmasında yalnızca makale türündeki bilimsel yayınları incelemiştir. EBSCO, ERIC, SCOPUS ve Taylor and Francis veri tabanlarında taranan dijital vatandaşlık konulu 119 akademik makaleyi betimsel içerik analizine tabii tutmuştur. Konuyla ilgili bir diğer çalışma ise Yeşiltaş ve Gez Çinpolat’ın (2021) "Eğitimde Dijital Vatandaşlık ile İlgili Araştırmalara Yönelik Bibliyometrik Bir Analiz" isimli bildiri çalışmasıdır. Bu çalışmada bibliyometrik yaklaşımla 188 akademik yayın incelenmiştir. İncelenen yayınlar Web of Science (WoS) veri tabanında taranan yayınlardan oluşmaktadır. Son olarak Sari & Taşer (2018) tarafından yayınlanan "Türkiye’de Dijital Vatandaşlıkla İlgili Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin İncelenmesi" isimli çalışmada 2004-2017 yılları arasını kapsayan toplam 16 lisansüstü tez incelenmiştir. Bu zaman aralığından sonraki kısa zaman diliminde ise daha fazla sayıda tezin kaleme alındığı tespit edilerek yeni bir araştırmayla genel eğilimin incelenebileceği sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada, dijitalleşmenin sonucu olarak ülkemizde ve dünyada giderek daha sık vurgulanmaya başlanan dijital vatandaşlık konusunda yapılan lisansüstü tezlerin genel bir fotoğrafı çekilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın, ülkemizde eğitim alanında dijital vatandaşlığı konu edinen lisansüstü tezlerin son 10 yıl içerisindeki eğilimine yönelik bir kesit sunması açısından önemli olduğu ve bu konu üzerine çalışma yapacak olan araştırmacılar için yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı ve Problem Durumu

Bu çalışmanın amacı; 2011-2021 yılları arasında Türkiye’de, eğitim alanında dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezlerini içerik özellikleri bakımından incelemektir. Araştırmanın problem cümlesi ise şu şekilde belirlenmiştir: Türkiye’de, eğitim alanında dijital vatandaşlık konusunda yazılan lisansüstü tezler nasıl bir eğilim göstermektedir? Bu problem çerçevesinde aşağıdaki araştırma sorusuna yanıt aranmaya çalışılmıştır:

Türkiye’de, eğitim alanında dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezler;

- Yayın yılı,
- Lisansüstü düzeyi,
- Yazar cinsiyeti,
- Danışman unvanı,
- Üniversite,
- Bilim dalı/program,
- Konu/amaç,
- Yöntem/desen,
- Veri toplama aracı,
- Veri analiz yöntemi,
- Örneklem/çalışma grubu ve
- Örneklem/çalışma grubu büyüklüğüne göre nasıl bir eğilim göstermektedir?

YÖNTEM

Bu çalışmada nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Bu doğrultuda veri toplama aracından elde edilen veriler, frekans/yüzde tabloları kullanılarak okuyucuya sunulmuştur.

Araştırma Deseni

Çalışmanın araştırma deseni olarak betimsel tarama modeli tercih edilmiştir. Tarama modeli, bir gruba ait belirli nitelikleri ortaya koymak amacıyla verilerin elde edilmesine dayanmaktadır

(Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2020, s.16). Karasar (2012, s.77), tarama modelinin; geçmişte ya da günümüzde devam eden bir durumun olduğu haliyle, değiştirme çabası göstermeden betimlemeyi amaç edinen bir araştırma yaklaşımı olduğunu ifade etmektedir. Bu çalışmada da var olan lisansüstü tezlerin içerik özellikleri üzerinde hiçbir değişiklik çabası güdülmeden var olduğu şekliyle betimlenmesi hedeflendiğinden tarama yönteminin kullanılmasının uygun olabileceği düşünülmüştür.

Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evrenini, eğitim-öğretimle bağlantılı bir şekilde dijital vatandaşlık konusunu merkeze alan Türkiye’deki lisansüstü tez çalışmaları oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın ulaşılabilir evreni YÖK’ün tez veri tabanında eğitim-öğretim alanında taranan ve “dijital vatandaşlık/digital citizenship” anahtar kelimesiyle ulaşılabilen lisansüstü tezlerdir. Çalışmada evrenin tamamına ulaşılması dolayısıyla örneklem belirlemeye ihtiyaç duyulmamıştır. Evrenin tamamına ulaşılması halinde bu duruma “sayım” denildiği ve örneklem belirlemeye gerek olmadığı belirtilmektedir (Büyüköztürk & diğerleri, 2020, s.82). Bu kapsamda, YÖK’ün tez veri tabanından ulaşılan 33 lisansüstü tez çalışması çalışmada incelenmiştir.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada, daha önce farklı çalışmalarda kullanılmış olan veri sınıflandırma formları incelenmiş ve araştırma kapsamına uygun olan özellikler uyarlanarak yeni bir format geliştirilmiştir. Bu doğrultuda Çiltaş, Güler & Sözbilir (2012), Küçükoglu & Ozan (2013) ve Öztürk (2021) gibi araştırmacılar tarafından kullanılan formlardan istifade edilmiştir. İncelenen formlar ihtiyaç doğrultusunda düzenlenerek “Dijital Vatandaşlık Tez Sınıflandırma Formu (DVTSF)” ortaya çıkarılmıştır. DVTSF, eğitim alanında bir uzmanın görüşüne sunulduktan sonra gerekli düzeltmeler yapılarak kullanıma hazır hale getirilmiş ve daha sonra ulaşılan verileri tasnif etmede kullanılmıştır.

Verilerin Elde Edilmesi

Çalışmanın verileri, YÖK Ulusal Tez Veri Tabanı üzerinde izinli olarak yayınlanan lisansüstü tezlerden elde edilmiştir. Çalışmalara ulaşabilmek adına 10-14.01.2022 tarihinde söz konusu veri tabanında “dijital vatandaşlık”, “dijital vatandaş”, “e-vatandaşlık”, “sayısal vatandaşlık” ve “dijital yurttaşlık” “digital citizenship” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Kullanılan anahtar kelimeler çalışmaların başlık ya da özet kısımlarında geçebilmektedir. Bu nedenle her anahtar kelime için ulaşılan çalışma sayısı farklılık gösterebilmektedir. Örneğin “dijital vatandaşlık” anahtar kelimesinin başlıklarda yer aldığı çalışma sayısı 27 olarak bulunurken, “dijital vatandaş” anahtar kelimesinin başlıklarda bulunduğu çalışma sayısı 31, “digital citizenship” anahtar kelimesi içeren çalışma sayısı 60 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada yıl sınırlaması olmadan, herhangi bir yerinde “dijital vatandaş”, “sayısal vatandaş” ya da “digital citizenship” anahtar kelimelerinin geçtiği çalışmalar taranmıştır. Tüm çalışmalar itinayla incelenerek dijital vatandaşlık konusuna uygunluk gösteren 60 tez, veri tabanından indirilmiştir. Bunlardan eğitim-öğretim kapsamına girmeyen 16 çalışma elenmiştir. Kalan 44 çalışma içerisinden ise teknolojik liderlik, sayısal ayak izi, 21. yüzyıl öğrenme becerileri ya da teknolojik yeterlilik gibi doğrudan dijital vatandaşlık konusuna odaklanmayan 11 çalışma daha çıkarılmıştır. Ayrıca “e-vatandaş” anahtar kelimesinin geçtiği 2004, 2005, 2006 ve 2022 yıllarında olmak üzere toplam 4 çalışma da eğitim odaklı olmaması nedeniyle bu çalışmaya dâhil edilmemiştir. Bu yüzden çalışmada 2011-2021 yılları arası esas alınmıştır. Sonuç olarak söz konusu veri tabanından elde edilen, eğitim-öğretimle ilişkili olarak dijital vatandaşlık konusuna odaklanan 33 lisansüstü tez ile çalışma yürütülmüştür. Tüm bunlardan yola çıkarak çalışmanın; YÖK Ulusal Tez Veri Tabanı’nda yer alan, 2011-2021 yılları arasında

yayınlanan, dijital vatandaşlık konusunda yazılan, YÖK veri tabanında “dijital vatandaşlık”, “dijital vatandaş”, “sayısal vatandaş” ve “digital citizen” anahtar kelimeleriyle aratılan ve ulaşılan erişime açık lisansüstü tezlerle sınırlı olduğu söylenmelidir.

Veri Analiz Yöntemleri

Verilerin analizinde, DVTSF veri toplama aracından elde edilen veriler önce SPSS 25.0 paket istatistik programına girilmiş, daha sonra program aracılığıyla yüzde ve frekans tabloları oluşturulmuştur. Gerekli durumlarda Microsoft Office Excel programı kullanılarak yüzde hesaplamaları kontrol edilmiştir. Bulgular, nicel betimsel (descriptive) analiz yöntemlerinden frekans/yüzde tanımlayıcı istatistikleri kullanılarak tablolar halinde sunulmuştur.

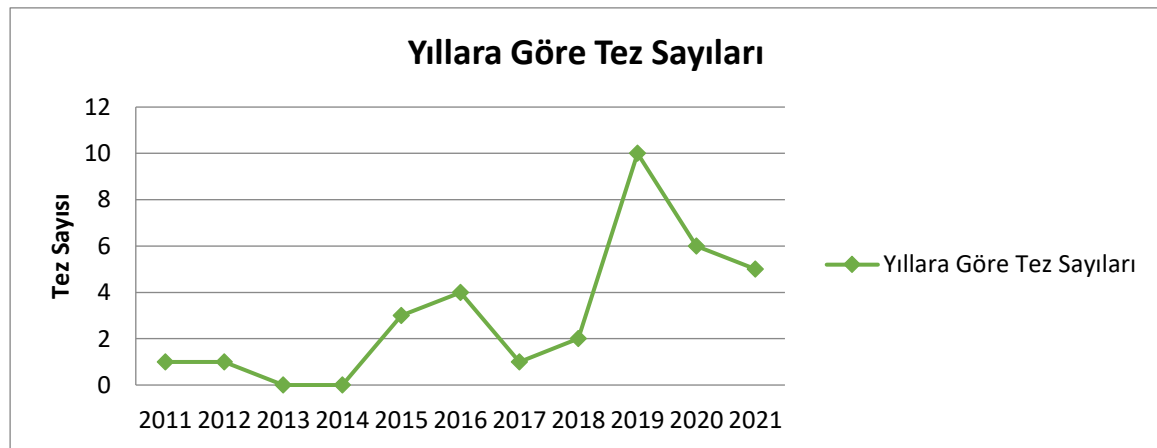
Dijital vatandaşlık konulu lisansüstü tezler üzerine yapılan bu çalışmanın geçerlilik güvenilirliğini sağlamak için tüm işlemler ve elde edilen bulguların analizinde uzman incelemesi, tutarlılık teyidi ve ayrıntılı betimleme (Yıldırım & Şimşek, 2011) süreçleri titizlikle yürütülmüştür. Öncelikle araştırma için kategoriler oluşturulmuştur. Daha sonra araştırmacılar birbirlerinden bağımsız şekilde ulaşılan bulguları kategorize etmişlerdir. Sonrasında yapılan karşılaştırmada tereddüt yaşanan konular üzerinde uzlaşma sağlandıktan sonra yapılan sınıflandırmanın kategorilere uygun olup olmadığını teyit etmek için sosyal bilgiler eğitimi alanında bir uzman görüşü alınmıştır. Uzman araştırmaya sorularına göre oluşturulmuş kategorik tablolar ve her kategorinin sınıflama ölçütlerini isteyen liste verilerek eşleştirme yapması istenmiştir. Uzman dönütleri ile araştırmacıların bulgu ve tasniflerinin oldukça benzer olduğu gözlemlendikten sonra gerekli görülen betimleyici istatistikler yapılarak raporlama için aktarım gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemleri doğrultusunda ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

Yıllara Göre Dağılım

“Türkiye’de, eğitim alanında dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezler, yıllara göre nasıl bir dağılım göstermektedir?” araştırma sorusu doğrultusunda yapılan analizler sonucunda ulaşılan bulgular Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Yıllara Göre Tez Sayıları Çizgi Grafiği

Şekil 1’de yıllara göre tez sayıları incelendiğinde, son yıllarda bir artış olduğu gözlemlenebilmektedir. Yıllar içerisinde tez sayılarında inişli çıkışlı bir seyir izlense de son

yıllardaki tez sayılarının ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. En fazla tezin yayınlandığı yılın 2019 yılı (f=10, %30,3) olduğu bulgusuna ulaşılırken, 2013 ve 2014 yıllarında dijital vatandaşlık konusunda hiç tez yayınlanmadığı görülmektedir. Genel itibariyle dijital araçların yaygınlaşmasına bağlı olarak dijital vatandaşlık konusuna odaklanan tez sayısının da arttığı gözlemlenebilmektedir.

Lisansüstü Tez Düzeyine Göre Dağılım

“Türkiye’de, eğitim alanında dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezler, lisansüstü düzeyi bakımından yıllara göre nasıl bir dağılım göstermektedir?” araştırma sorusuna yönelik analizler yapılmış ve ulaşılan bulgular Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Lisansüstü Tez Düzeylerinin Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam	
	f	f	f	%
2011	-	1	1	3,0
2012	1	-	1	3,0
2013	-	-	0	0,0
2014	-	-	0	0,0
2015	3	-	3	9,1
2016	3	1	4	12,1
2017	1	-	1	3,0
2018	2	-	2	6,1
2019	9	1	10	30,3
2020	5	1	6	18,2
2021	4	1	5	15,2
Toplam	28 (%84,8)	5 (%15,2)	33	100%

Tablo 1’de tezlerin lisansüstü düzeylerine göre dağılımı incelendiğinde, %84,8 oranıyla yüksek lisans (f=28) düzeyindeki tezlerin büyük çoğunlukta olduğu gözlemlenirken; doktora düzeyindeki tezlerin oranı %15,2 olarak belirlenmiştir (f=5). Bu durum yüksek lisans düzeyinde öğrenim görenlerin sayısının doktora düzeyinde öğrenim görenlere göre daha fazla olduğu gerçeğiyle doğru orantılı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca son yıllara bakıldığında doktora düzeyindeki tez sayılarında istikrar sağlandığı görülmektedir. Bu bulgu, ilk yıllara nazaran son yıllarda dijital vatandaşlık konusunda doktora düzeyinde de bir ilgi artışı olduğunu ortaya koymaktadır.

Tez Yazarlarının Cinsiyetine Göre Dağılım

“Türkiye’de, eğitimde dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezler, yazarlarının cinsiyetine göre nasıl bir dağılım göstermektedir?” araştırma sorusuna yönelik bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Lisansüstü Tez Yazarlarının Cinsiyet Dağılımı

Yazarların Cinsiyeti	f	%
Erkek	17	51,5
Kadın	16	48,5
Toplam	33	100%

Tablo 2’de görüldüğü üzere lisansüstü tezlerin yazarlarının cinsiyeti birbirine çok yakın bir dağılım gösterdiği görülmektedir. İncelenen 33 tezin 17’si erkek araştırmacılar (%51,5) tarafından yazılmıştır. Buna karşılık kadın araştırmacılar sayısı ise 16’dır (%48,5).

Tez Danışmanlarının Unvanlarına Göre Dağılım

“Türkiye’de, eğitimde dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezler, tez danışmanlarının unvanlarına göre nasıl bir dağılım göstermektedir?” araştırma sorusuna yönelik bulgular Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Lisansüstü Tez Danışmanlarının Unvan Dağılımları

Danışman Unvanı	f	%
Dr. Öğr. Üyesi	13	39,4
Doç. Dr.	13	39,4
Prof. Dr.	7	21,2
Toplam	33	100%

Tablo 3’de tezlerin danışmanlarının unvan dağılımı incelendiğinde, Dr. Öğr. Üyesi (f=13, %39,4) ve Doç. Dr. (f=13, %39,4) unvanına sahip olan danışmanlarının çoğunlukta olduğu görülmektedir. Geriye kalan 7 tezin danışmanlığını unvanı Prof. Dr. (%21,2) olan öğretim üyelerinin yürüttüğü görülmektedir. YÖK’ün istatistik verilerine göre Dr. Öğr. Üyesi unvanına sahip olan öğretim üyelerinin sayısının diğer unvanlara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Dr. Öğr. Üyesi unvanına sahip danışmanların, tez danışmanlıklarının da fazla olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca dijital vatandaşlık konusu son yıllarda ülkemizde ve dünyada daha popüler hale geldiği için daha çok genç öğretim üyelerinin ilgisini çekiyor olabilir.

Üniversite Dağılımı

“Türkiye’de, eğitimde dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezler, üniversitelere göre nasıl bir dağılım göstermektedir?” araştırma sorusuna yönelik bulgular Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Lisansüstü Tezlerin Yapıldığı Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversiteler	f	%
Anadolu Üniversitesi	6	18,2
Mersin Üniversitesi	4	12,1
Bahçeşehir Üniversitesi	2	6,1
Karadeniz Teknik Üniversitesi	2	6,1
Necmettin Erbakan Üniversitesi	2	6,1
Adnan Menderes Üniversitesi	1	3,0
Ankara Üniversitesi	1	3,0
Bartın Üniversitesi	1	3,0
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	1	3,0
Çukurova Üniversitesi	1	3,0
Diğer	12	36,4
Toplam	33	100%

Tablo 4’de lisansüstü tezlerin üniversitelere göre dağılımı incelendiğinde, en fazla tezin yazıldığı üniversitenin 6 lisansüstü tez sayısı ile Anadolu Üniversitesi olduğu görülmektedir (%18,2). Anadolu Üniversitesi’ni, 4 lisansüstü tez sayısı ile Mersin Üniversitesi (%12,1) takip etmektedir. Bunlar dışında ikişer tez sayısı ile Bahçeşehir Üniversitesi (%6,1), Necmettin

Erbakan Üniversitesi (%6,1) ve Karadeniz Teknik Üniversitesi (%6,1) sıralamaya dâhil olmaktadır. Geriye kalan üniversitelerde yalnızca 1’er tez yayınlanması dolayısıyla alfabetik sıraya göre ilk 10 üniversite arasına girenler sıralanmış, kalan üniversiteler diğer başlığı altında birleştirilmiştir. Tüm üniversitelerin listesi ek olarak paylaşılacaktır.

Anabilim Dalı/Bilim Dalı Dağılımı

“Türkiye’de, eğitimde dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezler, anabilim/bilim dalı ya da programlarına göre nasıl bir dağılım göstermektedir?” araştırma sorusuna yönelik bulgular Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Lisansüstü Tezlerin Anabilim Dalı/Bilim Dalı/Program Türüne Göre Dağılımı

Anabilim Dalı/Bilim Dalı/Program	f	%
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı	11	33,3
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı (BÖTE)	9	27,3
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı	4	12,1
Sınıf Eğitimi Bilim Dalı	2	6,1
Eğitimde Yaratıcı Drama Anabilim Dalı	1	3,0
İletişim Tasarımı ve Yönetimi Programı	1	3,0
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı	1	3,0
Resim İş Eğitimi Bilim Dalı	1	3,0
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı	1	3,0
Uzaktan Eğitim Anabilim Dalı	1	3,0
Yaşam Boyu Öğrenme Bilim Dalı	1	3,0
Toplam	33	100%

Tablo 5’de ise tezlerin anabilim dalı/bilim dalı veya lisansüstü programlarına göre dağılımları incelenebilmektedir. Buna göre Dijital Vatandaşlık konusunda en fazla tezin Sosyal Bilgiler Eğitimi’nde yazıldığı görülmektedir (f=11, %33,3). Sosyal Bilgiler Eğitimi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi takip etmektedir (f=9, %27,3). Daha sonrasında ise 4 tez ile Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı (%12,1) ve 2 tez ile Sınıf Eğitimi Bilim Dalı gelmektedir (%6,1). Dijital vatandaşlık konusunun sosyal bilgiler ile doğrudan ilişkili olması nedeniyle bu alanda en fazla çalışmanın Sosyal Bilgiler Eğitimi bilim dalında yapılmış olması şaşırtıcı bir durum değildir. Bununla birlikte BÖTE bilim dalında da dijital vatandaşlık konusunun oldukça önemli bir yer tuttuğu açıktır. Bu durumda en fazla tezin bahsi geçen iki eğitim dalında yazılmış olması oldukça tutarlı bir bulgudur.

Konu/Amaç Dağılımı

“Türkiye’de, eğitimde dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezler, araştırma konuları/amaçları bakımından nasıl bir dağılım göstermektedir?” araştırma sorusuna yönelik bulgular Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Lisansüstü Tezlerin Amaçlarına Göre Dağılımları

Tez Amaçları	F	%
Dijital Vatandaşlık Başarı/Beceri/Tutum/Algı Düzeyi	20	29,0
Farklı Değişkenlerin (Yaş, Cinsiyet, vb.) Dijital Vatandaşlık Düzeyi Üzerine Etkisi	15	21,7
Dijital Vatandaşlık Düzeyi ile Başka Bir Değişken Arasındaki İlişki	11	15,9
Dijital Vatandaşlık Öğretimi	6	8,7
Dijital Vatandaşlık Öğretimi Sonrasında Başarı/Tutum/Düzeş Değişimi	5	7,2
Dijital Vatandaşlığa Yönelik Görüşler	5	7,2
Ölçek Geliştirme	1	1,4
Öğretim Programının Dijital Vatandaşlık Bağlamında İncelenmesi	1	1,4
Dijital Vatandaşlık Öz-yeterlik Algıları	1	1,4
Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutlarına Yönelik Algı	1	1,4
Dijital Vatandaşlık Göstergeleri	1	1,4
Dijital Vatandaşlığa Yönelik Metaforik Algılar	1	1,4
Dijital Vatandaşlık Yeterliliklerini Ortaya Koyma	1	1,4
Toplam	69	100%

Tezlerin yazılma amaçları bakımından incelendiği Tablo 6’da görüldüğü gibi 20 tezde (%29,0) ilgili örneklem/çalışma grubunun dijital vatandaşlık konusundaki bilgi, beceri ya da algı gibi çeşitli düzeylerini incelemeyi amaçlayan tezlerin ilk sırada yer aldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Dijital vatandaşlık düzeyi belirlenirken bazı çalışmalarda yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, bilgisayar/telefon/tablete sahip olup olmama ya da sosyal medyada zaman geçirme süreleri gibi farklı değişkenlerin, dijital vatandaşlık düzeyi üzerindeki etkisini ortaya koymayı amaçlayan tezlerin sayısı da oldukça yüksektir (f= 15, %21,7). Bunlar dışında dijital vatandaşlık düzeyi ile başka bir değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen tez sayısı da dikkat çekici sayıdadır (f= 11, %15,9). Bu gruptaki tezlere; ilgili çalışma grubunun teknolojik yeterlilikleri ile dijital vatandaşlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesini amaçlayan bir tez konusu örnek olarak verilebilir. Bunlar dışında dijital vatandaşlık öğretimi (f= 6, %8,7) ve dijital vatandaşlığa yönelik görüşlerin ortaya koyulmasını (f= 5, %7,2) amaçlayan tezler de bulunmaktadır. Burada özellikle belirtmek gerek ki bu çalışmada incelenen toplam tez sayısı ile buradaki toplam frekans sayısının birbirinden farklı olmasının nedeni bir tezde birden fazla amaç ifadesinin bulunmasıdır.

Araştırma Yöntem/Desen Dağılımı

“Türkiye’de, eğitimde dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezler, araştırma yöntem ve desenleri bakımından nasıl bir dağılım göstermektedir?” araştırma sorusuna yönelik bulgular Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Lisansüstü Tezlerde Benimsenen Yöntem ve Desen Dağılımları

Yöntem	f	%	Desen	f	%	Nicel Desenler	f	%
Nicel	20	61	Tarama Deseni	22	51,2	Betimsel Tarama Deseni	7	25
						İlişkisel Tarama Deseni	7	25
						Belirtilmemiş Tarama Deseni	4	14
						Tekil Tarama Deseni	3	11
						Diğer Tarama Deseni	1	4
			Deneysel Desen	6	14,0	Öntest-sontest Kontrol Grupsuz Yarı Deneysel Desen	3	11
						Öntest-sontest Kontrol Gruplu Yarı Deneysel Desen	2	7
						Eşitlenmemiş Kontrol Gruplu Desen	1	4
						Toplam	28	100
						Belirtilmemiş Karma Desen	4	9,3
Karma	9	27	Çeşitleme Karma Desen	2	4,7			
			Diğer Karma Desen	2	4,7			
			Açıklayıcı Karma Desen	1	2,3			
			Örnek Olay	3	7,0			
Nitel	4	12	Olgubilim	1	2,3			
			Temel Nitel Araştırma	1	2,3			
			Belirtilmemiş Nitel Desen	1	2,3			
Toplam	33	100	Toplam	43	100			

Tablo 7’de lisansüstü tezlerin yöntem/desen tercihleri incelendiğinde, çalışma kapsamında incelenen 33 tezin 20’si (%60,6) nicel yöntemlere göre tasarlanmıştır. Yalnızca nitel yöntemler kullanan tezlerin sayısı ise 4 (%12,1) olarak gerçekleşmiştir. 9 tezde ise karma yöntem (%27,3) benimsenmiştir. Burada belirtmek gerekir ki yalnızca nicel yöntemler ya da yalnızca nitel yöntemleri kullanılan tezlerde birden fazla desen tercih edilebilmektedir. Dolayısıyla tercih edilen yöntem/desen sayısı toplam incelenen tez sayısından fazla olduğundan yüzdeler hesaplamaları bağımsız olarak yapılmıştır. Öte yandan tezlerde nicel çalışmalar kapsamında en fazla tarama deseninin tercih edildiği bulgusuna ulaşılmaktadır (f=22, %51,2). Nicel desenlerin kullanıldığı tezlerde, betimsel tarama (f=7, %25,0) ve ilişkisel tarama (f=7, %25,0) sıkça tercih edilen desenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada karma desenlerde kullanılan nicel ve nitel yöntemler yalnızca özel olarak belirtildiği takdirde not alınmıştır, aksi durumda sadece karma desen olarak analize tabi tutulduğunu belirtmek gerekir.

Veri Toplama Araçları Dağılımı

“Türkiye’de, eğitimde dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezler, veri toplama araçları bakımından nasıl bir dağılım göstermektedir?” araştırma sorusuna yönelik bulgular Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Lisansüstü Tezlerin Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımı

Veri Toplama Araçları	f	%	Veri Toplama Araçları Alt Türleri	f	%
Anket/Ölçek	29	37,2	Likert Anket/Ölçek	28	34,6
			Diğer Anket/Ölçek	1	1,2
Diğer Dokümanlar	27	34,6	Kişisel Bilgi Formu	27	33,3
			Araştırma Günlüğü/Notları	2	2,5
			Portfolyo	1	1,2
			Etkinlik	1	1,2
			Metafor Yoluyla Veri Toplama Aracı	1	1,2
Görüşme	13	16,7	Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	10	12,3
			Türü Belirtilmemiş Görüşme	2	2,5
			Odak Grup Görüşmesi	1	1,2
			Yapılandırılmış Görüşme Formu	1	1,2
Gözlem	4	5,1	Katılımcı Gözlem	3	3,7
			Türü Belirtilmemiş Gözlem	1	1,2
Başarı Testi	2	2,6	Çoktan Seçmeli Başarı Testi	1	1,2
			Diğer Başarı Testi (Karma)	1	1,2
Toplam	75	100	Toplam	81	100

Tablo 8’de dijital vatandaşlığı konu alan tezlerde kullanılan veri toplama araçları incelendiğinde en fazla tercih edilen veri toplama aracının anket/ölçek olduğu bulgusuna ulaşılmaktadır. Tezlerde çoğunlukla nicel yöntemlerin kullanıldığı bulgusuyla doğru orantılı olarak nicel veri toplama araçlarının kullanım oranının da yüksek olduğu görülmektedir. Veri toplama araçlarının farklı türleri aynı çalışmada kullanılabilirdiği için yüzde hesaplamaları bağımsız olarak yapılmıştır. Tablo 8’de görüldüğü üzere en sık kullanılan veri toplama araçları alt türlerinin, likert tipi anket/ölçek (f=28, %34,6) ve kişisel bilgi formu (f=27, %33,3) olduğu görülmektedir. Buna ek olarak başarı testleri oldukça az sayıda kullanılan veri toplama araçları olarak karşımıza çıkmaktadır (f=2, %2,6).

Veri Analiz Yöntemi Dağılımı

“Türkiye’de, eğitimde dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezler, veri analiz yöntemleri bakımından nasıl bir dağılım göstermektedir?” araştırma sorusuna yönelik bulgular Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Lisansüstü Tezlerin Veri Analiz Yöntemlerine Göre Dağılımları

Veri Analiz Yöntemleri	f	%	Analiz Yöntemleri	f	%	Nicel Kestirimsel Analiz Yöntemleri	f	%			
Nicel Kestirimsel Analiz Yöntemleri	28	47,7	Parametrik Testler	60	45	T-Testi	23	25			
						ANOVA	21	23			
						Korelasyon	9	10			
						Regresyon Analizi	3	3			
						ANCOVA	2	2			
						Faktör Analizi	2	2			
			Parametrik Olmayan Testler	18	13	Normallik Testleri	13	10	Scheffe Testi	5	6
									Levene Testi	5	6
									Shapiro-Wilk Testi	3	3
									Tamhane Testi	3	3
									Mann-Whitney Testi	2	2
			Diğer Kestirimsel Analiz Yöntemi	6	4	Diğer Kestirimsel Analiz Yöntemi	6	4	Kurtosis (Basıklık)	5	5
									Kolmogorov-Smirnov	4	5
									Skewness (Çarpıklık)	4	5
						Toplam	91	100			
Nicel Betimsel Analiz Yöntemleri	18	30,0	Diğer Betimsel Analiz Yöntemleri	12	9	Frekans/Yüzde	12	9			
						Ortalama/Standart Sapma	11	8			
						İçerik Analizi	7	5			
Nitel Analiz Yöntemleri	14	23,3	Nitel Betimsel Analiz Yöntemleri	5	4	Nitel Betimsel Analiz	5	4			
						Belirtilmemiş Nitel Analiz Yöntemi	2	2			
Total	60	100		134	100						

Tablo 9’da verilerin analizinde kullanılan yöntemler incelendiğinde en sık kullanılan yöntemlerin çıkarımsal/kestirimsel analiz yöntemleri olduğu görülmektedir. Bu durum nicel yöntem ve desenlerin daha ağırlıkta kullanıldığı bulgusuyla uyum göstermektedir. Kestirimsel analiz yöntemi kullanılan 28 tezden 23’ü T-testi kullanırken, 21’i ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanmıştır. Bu bulgu nicel verilerin büyük çoğunluğunun normal dağılım gösterdiğini de ifade etmektedir. Veri analiz yöntemlerinde çeşitliliğin olduğu görülmektedir. Betimsel ve nitel analiz yöntemleri de oldukça sık kullanılan veri analiz yöntemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Birçok çalışmada frekans/yüzde ve ortalama/standart sapma gibi betimsel analiz yöntemlerinin yanında içerik analizi gibi nitel analiz yöntemleri de sıkça kullanılmıştır.

Örneklem/Çalışma Grubu Dağılımı

“Türkiye’de, eğitimde dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezler, örneklem/çalışma grubu bakımından nasıl bir dağılım göstermektedir?” araştırma sorusuna yönelik bulgular Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Lisansüstü Tezlerin Örneklem/Çalışma Grubuna Büyüklüğüne Göre Dağılımları

Örneklem/Çalışma Grubu	f	%	Ayrıntılı Örneklem/ÇG	f	%
Lisans	16	41,0	Eğitim Fakültesi	12	70,6
			Diğer	5	29,4
			Toplam	17	100%
İlköğretim Öğrencileri	10	25,6	6. Sınıflar	5	35,7
			5. Sınıflar	3	21,4
			8. Sınıflar	3	21,4
			7. Sınıflar	2	14,3
			4. Sınıflar	1	7,1
Toplam	14	100%			
Öğretmenler	7	17,9			
Öğretim Üyeleri/Elemanları	2	5,1			
Ortaöğretim (Lise)	1	2,6			
Lisansüstü	1	2,6			
Okul Yöneticileri	1	2,6			
Diğer	1	2,6			
Toplam	39	100%			

Tablo 10’da görüldüğü gibi tezlerin örneklem/çalışma grubu incelendiğinde en sık çalışılan grubun lisans öğrencileri olduğu görülmektedir (f=16, %41,0). 12 tezin katılımcı grubunu eğitim fakültelerinin lisans öğrencileri oluştururken; onları 9 tezde çalışılan ilköğretim 5-8. sınıf öğrencileri takip etmektedir. İlköğretim 5-8. sınıflar içerisinde en fazla tercih edilen sınıf düzeyinin 6. sınıf öğrencileri; en az tercih edilen sınıf düzeyinin ise 7. sınıflar olduğu gözlemlenmektedir. Buna ek olarak ilköğretim 1.-4. sınıflar düzeyindeki öğrencilerle çalışılan yalnızca 1 tez bulunurken, bu çalışmada yalnızca 4. sınıf öğrencileri tercih edilmiştir. İncelenen çalışmalardan yalnızca 1 tanesinin örneklem/çalışma grubu eğitim odaklı değildir ve bu nedenle "diğer" olarak ifade edilmiştir ancak çalışma Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünde hazırlandığı için çalışmamızın ilgi alanına uygun olduğu düşünülmektedir.

Örneklem/Çalışma Grubu Büyüklük Dağılımı

“Türkiye’de, eğitim alanında dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezler, örneklem/çalışma grubu büyüklüğüne göre nasıl bir dağılım göstermektedir?” araştırma sorusuna yönelik bulgular Tablo 11’de verilmiştir:

Tablo 11. Lisansüstü Tezlerin Örneklem/Çalışma Grubu Büyüklüğüne Göre Dağılımları

Örneklem/Çalışma Grubu Büyüklüğü	f	%
101-300 arası katılımcı	9	25,7
301-500 arası katılımcı	6	17,1
501-100 arası katılımcı	6	17,1
1000’den fazla katılımcı	4	11,4
11-30 arası katılımcı	3	8,6
31-50 arası katılımcı	3	8,6
51-100 arası katılımcı	3	8,6
1-10 arası katılımcı	1	2,9
Toplam	35	100

Tez çalışmalarındaki örneklem/çalışma grubu büyüklüğüne odaklanıldığında oldukça geniş bir dağılım gösterdiği Tablo 11’de görülebilmektedir. Çalışmalarda en sık tercih edilen

örneklem/çalışma grubu büyüklüğünün “101-300 kişi arası” olduğu bulgusuna ulaşılmaktadır (f=9, %25,7). İncelenen çalışmaların büyük bir çoğunluğunun tarama deseninde tasarlandığı düşünüldüğünde örneklem/çalışma grubu büyüklüklerinin geniş kitlelere ulaşması oldukça tutarlı bir bulgudur. İki çalışmada birden fazla örneklem/çalışma grubu kullanılması nedeniyle Toplam sayı, incelenen tez sayısını karşılamamaktadır. Tablo 11 incelendiğinde en az çalışılan örneklem/çalışma grubu büyüklüğünün “1-10 kişi arası” olduğu görülmektedir (f=1, %2,9). Nitel yöntemlerin daha az kullanıldığı bulgusuna rağmen birçok çalışmada veri toplama aracı olarak görüşme tekniğine yer verilmiştir. Örneklem büyüklüklerinde “1-10 kişi arası” çalışma grubu büyüklüğünün düşük frekanslı çıkmasının sebebinin; karma çalışmalarda görüşme yapılan grubun ayrı bir örneklem/çalışma grubu olarak belirtilmemiş olmasından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada 2011-2021 yılları arasında Türkiye’de eğitim-öğretimle ilişkili olarak dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezler içerik özellikleri bakımından incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar, ilgili literatürdeki çalışmaların sonuçlarıyla karşılaştırılarak sunulmuştur.

1. Türkiye’de, eğitim alanında dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımına bakıldığında son yıllarda bir artış olduğu saptanmıştır. Yıllar içerisinde tez sayılarında inişli çıkışlı bir seyir izlense de son yıllardaki tez sayılarının ortalamasının üzerinde olduğu tespit edilmiştir. En fazla tezin yayınlandığı yılın 2019 yılı (f=10, %30,3) olduğu sonucuna ulaşılrken, 2013 ve 2014 yıllarında dijital vatandaşlık konusunda hiç tez yayınlanmadığı tespit edilmiştir. Dijital araçların yaygınlaşmasına bağlı olarak dijital vatandaşlık konusuna odaklanan tez sayısının da arttığı düşünülmektedir. Sari & Taşer’in (2018, s.1065) çalışmasında 2004-2017 yılları arasında en fazla lisansüstü tezin yayınlandığı yılın 2016 yılı olduğu görülmektedir (f=4). Sari & Taşer’in (2018) çalışması ile bu çalışmanın sonuçlarında benzerlikler olduğu ve dijital vatandaşlık konusunu çalışan tezlerin son yıllarda artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Buna karşın söz konusu çalışmada 2013 yılında 2 lisansüstü tez yayınlandığı bulgusundan bahsedilmesine karşın bu çalışmanın kapsamını sadece eğitim alanında dijital vatandaşlık konusuna odaklanan tezler oluşturduğu için farklı bir sonuca ulaşılmıştır. Bu konuda Öztürk’ün (2021, s.389) çalışmasında ulaştığı sonuçlar da yine bu araştırmanın sonuçlarıyla büyük benzerlik göstermektedir. Öztürk (2021) de dijital vatandaşlığı ele alan makalelerin özellikle 2018 ve 2019 yıllarında zirveye çıktığını ve yayın sayısının günümüze doğru yaklaştıkça istikrarlı bir yükseliş izlenimi verdiğini ifade etmiştir.

2. Türkiye’de, eğitim alanında dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezlerin lisansüstü düzeylerine göre dağılımında, %84,8 oranında yüksek lisans (f=28) düzeyindeki tezlerin çoğunlukta olduğu tespit edilirken; doktora düzeyindeki tezlerin oranının %15,2 olduğu sonucuna ulaşılmıştır (f=5). Bu sonuç yüksek lisans düzeyinde öğrenim görenlerin sayısının doktora düzeyinde öğrenim görenlere göre daha fazla olduğu gerçeğiyle doğru orantılı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte son üç yılda doktora düzeyindeki tez sayılarında istikrar sağlandığı görülmektedir. Bu durum, ilk yıllara nazaran son yıllarda dijital vatandaşlık konusunda doktora düzeyinde de daha çok ilgi görmeye başladığını düşündürmektedir. Sari & Taşer’in (2018) dijital vatandaşlık konusundaki lisansüstü tezleri inceledikleri çalışmada %75 oranında yüksek lisans düzeyinde tezlerin çoğunlukta olduğu sonucuna varılmıştır. Benzer şekilde Kayaalp & Karameşe (2020), sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezleri inceledikleri çalışmada da yüksek lisans düzeyindeki tez sayısının, doktora düzeyindeki tezlere göre daha çok sayıda olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

3. Türkiye’de, eğitim alanında dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tez yazarlarının cinsiyetiyle ilgili bulguları incelendiğinde her iki cinsiyet arasında neredeyse eşit bir dağılım olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen dönem içerisinde erkek yazar sayısının kadın yazar sayısından sadece bir fazla olduğu belirlenmiştir. Buna göre ele alınan 33 tezin 17’si (%51,5) erkek araştırmacılar tarafından yazılmıştır. Buna karşılık kadın araştırmacıların frekansının 16 olduğu görülmüştür (%48,5).

4. Türkiye’de, eğitim alanında dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tez danışmanlarının unvan dağılımı incelendiğinde, Dr. Öğr. Üyesi (f=13, %39,4) ve Doç. Dr. (f=13, %39,4) unvanına sahip olan danışmanlarının çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir. Geriye kalan 7 tezin danışmanlığını unvanı Prof. Dr. (%21,2) olan öğretim üyelerinin yürüttüğü sonucuna ulaşılmıştır.

5. Türkiye’de, eğitim alanında dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezlerin yayınlandığı üniversiteler incelendiğinde çok sayıda üniversitede dijital vatandaşlık konusunda tez çalışması yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Araştırma bulgularına göre en çok sayıda tezin yayınlandığı üniversitenin Anadolu Üniversitesi olduğu sonucuna ulaşılmıştır (f=6, %18,2). Anadolu Üniversitesini, 4 tez ile Mersin Üniversitesi (%12,1) takip etmektedir. En az sayıda tez yayınlanan üniversite listesi oldukça kabarıktır. Toplamda 17 üniversitede yalnızca birer tez yayınlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

6. Türkiye’de, eğitim alanında dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezlerin anabilim dalı, bilim dalı ya da programlarına göre dağılımı incelendiğinde en fazla sayıda tezin hazırlandığı anabilim/bilim dalının “Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı” olduğu sonucuna ulaşılmıştır (f= 11, %33,3). İkinci sırada gelen bilim dalı ise BÖTE’dir (f= 9, %27,3). Toplamda 7 anabilim dalı/bilim dalı ya da lisansüstü programda birer tez hazırlandığı sonucundan bahsetmek mümkündür.

7. Türkiye’de, eğitim alanında dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezlerin konu/amaç bakımından incelendiğinde 20 frekans sayısı ile (%29,0) en fazla tekrar eden tez amacı/konusunun ilgili dijital vatandaşlık konusunda bilgi, beceri ya da algı gibi çeşitli düzeylerinin incelenmesi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dijital vatandaşlık düzeyini takiben ikinci sırada; yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, bilgisayar/telefon/tablet sahibi olup olmama ya da sosyal medyada zaman geçirme süreleri gibi farklı değişkenlerin, dijital vatandaşlık düzeyi üzerindeki etkisini ortaya koymayı amaçlayan tezlerin yüksek sayıda olduğu tespit edilmiştir (f= 15, %21,7). Bunlar dışında dijital vatandaşlık düzeyi ile başka bir değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen tezler 11 frekans sayısı ile karşımıza çıkarken, dijital vatandaşlık öğretimi 6 (%8,7) ve dijital vatandaşlığa yönelik görüşlerin de 5 (%7,2) frekans sayısı ile tezlerde sıkça tekrar edilen amaçlar olduğu saptanmıştır. Benzer bir çalışma yürüten Öztürk’ün (2021) çalışmasındaki bulgular incelendiğinde, “dijital vatandaşlık düzeyi” ile ilgili çok sayıda makale yayınlandığı görülmektedir. Bununla birlikte Öztürk (2021), bulgularını daha geniş bir sınıflandırmayla sunduğu için dijital vatandaşlık düzeyini konu edinen çalışmalarını belli bir kategori içinde yansıtmadığı görülmektedir. Yine de dijital vatandaşlık konusunu bir bütün olarak sınıflandırırsak, Öztürk’ün (2021) çalışmasında da bu konunun oldukça yüksek frekans değerlerine sahip olabileceği açıktır. Bunların yanı sıra “dijital vatandaşlığa ilişkin görüşler” konusunun çalışıldığı tezler de üst sıralarda yer almaktadırlar. Bu bakımdan dijital vatandaşlık konusunda yazılan tez ve makalelerin birbirine benzer konularda yoğunlaştığı çıkarımında bulunulabilir.

8. Türkiye’de, eğitim alanında dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezlerin yöntem/desen tercihleri incelendiğinde, çalışma kapsamında ele alınan toplam 33 tezin %60,6’sında nicel yöntemlerin (f=20) kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yalnızca nicel yöntemler kullanılan tezlerin frekans sayısı 20 (%60,6), yalnızca nitel yöntemler kullanan tezlerin frekans sayısı ise 4 (%12,1) olarak saptanmıştır. Karma yöntemlere ait frekans sayısı 9 (%27,3) olarak tespit edilmiştir. Öte yandan tezlerde en fazla tercih edilen nicel deseninin, tarama deseni olduğu sonucuna ulaşılmıştır (f=22, %51,2). Nicel yaklaşımın kullanıldığı tezlerde, betimsel tarama (f=7, %25,0) ve ilişkisel tarama (f=7, %25,0) desenlerinin sıkça tekrar eden desenler olduğu tespit edilmiştir. Sari & Taşer (2018), lisansüstü tezlerde kullanılan araştırma yöntemlerinin dağılımı konusunda nicel ve karma yöntemlerin eşit frekansa (f=6) sahip olarak ilk sırada geldiğini tespit ederken, medya okuryazarlığı konusunda lisansüstü tezlerin eğilimini ortaya koymayı amaçlayan Erdem (2018) de nicel yöntemlerin %45,3 oranında daha baskın kullanılan araştırma yöntemlerinden olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aynı şekilde Kayaalp & Karameşe (2020) de nicel yöntemleri %45,1 oranında ilk sırada bulmuştur. Öztürk (2021) ise dijital vatandaşlık konusuna odaklanan 118 makalenin daha çok “literatür taraması/teorik çalışmalar” (f=53) ve “tarama” (f=30) yöntemine göre yazıldığı sonucuna ulaşmıştır. Bu bulgular açısından bakıldığında, lisansüstü tezler başta olmak üzere bilimsel çalışmalarda nicel yöntemlerin sıklıkla tercih edildiği çıkarımında bulunmak mümkündür.

9. Türkiye’de, eğitim alanında dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezlerde kullanılan veri toplama araçları incelendiğinde en fazla tekrar eden veri toplama aracının anket/ölçek olduğu belirlenmiştir (f= 29, %37,2). En sık tekrar eden anket/ölçek türünün ise likert tipi anket/ölçek (f=28, %34,6) olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte diğer dokümanlardan olan kişisel bilgi formu (f=27, %33,3) sıkça tekrar eden veri toplama araçlarından biridir. Başarı testleri ise oldukça az sıklıkta tekrar eden veri toplama araçlarından biri olduğu saptanmıştır (f=2, %2,6). Sari & Taşer (2018), bu çalışmadaki bulgulara benzer şekilde veri toplama aracı olarak ölçek kullanımına ait frekansın yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır (f= 12, %52,17). Erdem’in (2018) çalışmasında olduğu gibi Kayaalp & Karameşe (2020) de veri toplama aracı olarak en sık kullanılan aracın “ölçek” olduğu sonucuna ulaşmıştır.

10. Türkiye’de, eğitim alanında dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezlerde en sık tekrar eden veri analiz yönteminin nicel analiz kapsamında değerlendirilen çıkarımsal/kestirimsel yöntem olduğu sonucuna ulaşılmıştır (f= 28, %46,7). Kestirimsel analiz yöntemlerinden en sık tekrar eden t-testi olurken (f=23), 21 frekans sayısı ile ikinci sırada tek yönlü varyans analizinin (ANOVA) olduğu tespit edilmiştir. Genel itibariyle veri analiz yöntemlerinde çeşitliliğin olduğu saptanmıştır. Betimsel ve nitel analiz yöntemleri de oldukça sık tekrar eden veri analiz yöntemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuç olarak “frekans/yüzde” (f=12) ve “ortalama/standart sapma” (f=11) gibi betimsel analiz yöntemlerinin yanında içerik analizi (f=7) gibi nitel analiz yöntemleri de sıkça karşılaşılan analiz yöntemlerindedir. Kayaalp & Karameşe (2020), bu çalışmadaki bulgularla paralel olarak nicel analiz yöntemlerinin (nicel betimsel analiz ve kestirimsel analiz) %53,6 oranında daha sıklıkla kullanıldığı sonucuna ulaşmışlardır. Erdem’in (2018) çalışmasında da nicel analiz yöntemlerinin sıklıkla kullanıldığı görülebilmektedir. Buradan hareketle nicel analiz yöntemlerinin lisansüstü tezlerde sıklıkla kullanıldığı çıkarımında bulunulabilir.

11. Türkiye’de, eğitim alanında dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezlerin örneklem/çalışma grubu incelendiğinde en sık çalışılan grubun lisans öğrencileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır (f= 16, %41,0). 12 frekans sayısı ile çalışmalarda tekrar edilen eğitim fakültesi lisans öğrencilerini, 9 frekans sayısı ile ilköğretim 5-8. sınıf öğrencileri takip

etmektedir. İlköğretim 5-8. sınıflar içerisinde en fazla tekrar eden sınıf düzeyinin 6. sınıf öğrencileri olduğu, en az tercih edilen sınıf düzeyinin ise 7. sınıflar olduğu tespit edilmiştir. Buna ek olarak ilköğretim 1.-4. sınıflar düzeyindeki öğrencilerle çalışılan yalnızca 1 tez olduğu belirlenmiştir. Sari & Taşer’in (2018) çalışmasında, bu çalışmadaki bulgulardan farklı olarak; dijital vatandaşlık konusunda yazılan lisansüstü tezlerde örneklem/çalışma grubu tercihinde %31,25 oranında ilkökul ve ortaokul öğrencilerinin birinci sırada olduğu ve üniversite öğrencilerinin %25 ile ikinci sırada olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Erdem’in (2018) medya okuryazarlığı eğilimleri çalışmasında da örneklem/çalışma grubu olarak ortaokul öğrencileri %34,4 ile ilk sırada gelirken öğretmen adayları %16,4 ile üçüncü sırada gelmektedir. Sosyal bilgiler alanında vatandaşlık konusunda yazılan lisansüstü tezlerin incelendiği Kayaalp & Karameşe’ye (2020) ait olan çalışmanın sonuçlarında da yine ilköğretim 4.-8. sınıflar düzeyi %30,4 ile ilk sırada gelirken %20,7 ile öğretmen adayları ikinci sırada gelmektedir. Buradan anlaşıldığı üzere dijital vatandaşlık konusunda literatürün tersine bir şekilde örneklem/çalışma grubu olarak lisans düzeyi (çoğunlukla eğitim fakültesi/öğretmen adayları) ile gerçekleştirilen çalışmalar çoğunluktadır.

12. Türkiye’de, eğitim alanında dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tez çalışmalarındaki örneklem/çalışma grubu büyüklüğü incelendiğinde oldukça geniş bir dağılımın ortaya çıktığı anlaşılmıştır. Çalışmalarda en sık tercih edilen örneklem/çalışma grubu büyüklüğünün “101-300 kişi arası” (f=9, %25,7) olduğu; en az çalışılan örneklem/çalışma grubu büyüklüğünün ise “1-10 kişi arası” olduğu sonucuna ulaşılmıştır (f=1, %2,9). Bu sonuç, ilgili alana katkı sağlaması açısından dijital vatandaşlık konusunu ele alan lisansüstü tezlerde daha az kişiyle daha uzun soluklu ya da daha derinlemesine çalışmaların yapılmasının faydalı olabileceğini düşündürmektedir.

Öneriler

Genel olarak lisansüstü tezlerdeki eğilimler incelendiğinde çoğunlukla nicel yöntemlerin kullanıldığı ve çeşitli değişkenler açısından dijital vatandaşlık düzeyini ele alan çalışmaların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar ışığında dijital vatandaşlık konusunda ileride yapılacak çalışmalarda karma araştırma yöntemlerine ağırlık verilmesinin ve dijital vatandaşlık öğretiminin nasıl yapılması gerektiği üzerine odaklanılmasının literatür açısından faydalı olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca dijital vatandaşlık konusuna odaklanan lisansüstü tezlerde örneklem veya katılımcı grup olarak ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine daha fazla yer verilebilir.

Etik Metin

Bu makalede, araştırma ve yayın etiği kuralları takip edilmektedir. Makale ile ilgili her türlü ihlalin sorumluluğu yazar/yazarlara aittir.

KAYNAKÇA

- Akbaşlı, S. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde vatandaşlık ve insan hakları eğitimi. R. Turan, A. M. Sünbül & H. Akdağ (Eds.). *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar I* içinde (ss.43-84). Pegem Akademi.
- Brubaker, R. (1994). *Citizenship and Nationhood in France and Germany*. (Second Printing). Harvard University Press: Cambridge.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (29. Baskı). Pegem Akademi.

- Çiltaş, A., Güler, G., & Sözbilir, M. (2012). Mathematics education research in Turkey: A content analysis study. *Educational Sciences Theory & Practice*, 12(1), 574-580. Erişim adresi: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ978459.pdf>
- Erdem, C. (2018). Medya okuryazarlığı araştırmalarında eğilimler: lisansüstü tezlere yönelik bir içerik analizi. *Journal of Theoretical Educational Science*, 11(4), 693-717. <https://doi.org/10.30831/akukeg.390260>
- Hablemitoğlu, Ş., & Özmete, E. (2012). Etkili vatandaşlık eğitimi için bir öneri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 39-54. https://doi.org/10.1501/Asbd_0000000028
- Heater, D. (2004). *A history of education for citizenship*. (Digital Edition). Routledge.
- ISTE (2016). *Digital citizenship to the classroom in meaningful ways*. Erişim adresi: <https://www.iste.org/areas-of-focus/digital-citizenship>
- Kan, Ç. (2009). Sosyal bilgiler eğitiminde küresel vatandaşlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 25-30. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/114654>
- Kara, C., Topkaya, Y., & Şimşek, U. (2012). Aktif vatandaşlık eğitiminin sosyal bilgiler programındaki yeri. *Journal of World of Turks*, 4(3), 147-159. Erişim adresi: <https://dieweltdertuerken.org/admin/files/issues/400-1737-1-PB.pdf>
- Karaduman, H., & Öncül, B. (2019) Dijital vatandaşlık ve dijital vatandaşlık eğitimi. C. Öztürk, Z. İbrahimoglu & G. Yıldırım (Eds.). *Kuramsal temeller ve güncel tartışmalar ışığında: 21. yüzyılda vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi* içinde (ss.123-146). Pegem Akademi.
- Karaduman., H. (2011). *6. sınıf sosyal bilgiler dersinde dijital vatandaşlığa dayalı etkinliklerin öğrencilerin dijital ortamdaki tutumlarına etkisi ve öğrenme öğretme sürecine yansımaları*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi (23. Baskı)*. Nobel Akademi.
- Kayaalp, F., & Karameşe, E. N. (2020). Türkiye’de sosyal bilgiler eğitimi kapsamında hazırlanan “vatandaşlık” konulu lisansüstü tezlerdeki eğilimler. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 744-786. <https://doi.org/10.29299/kefad.2020.21.01.020>
- Kocacık, F. (2003). Bilgi toplumu ve Türkiye. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), 1-10. Erişim adresi: https://scholar.google.com.tr/scholar?hl=tr&as_sdt=0%2C5&q=Kocac%2C%20B1k%2C%20F.+%282003%29.+Bilgi+toplumu+ve+T%2C%20Crkiye&btnG=
- Küçükkoğu, A., & Ozan, C. (2013). Sınıf öğretmenliği alanındaki lisansüstü tezlere yönelik bir içerik analizi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(12), 27-47. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/90049>
- Meder, M. (2001). Bilgi toplumu ve toplumsal değişim. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9, 72-81. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/114871>
- Mercimek, B., Yaman, N., Kelek, A., & Odabaşı, H. (2016). Dijital dünyanın yeni gerçeği: Troller. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 67-77. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/trkefd/issue/21483/230247>
- Mossberger, K., Tolbert, C. J., & McNeal, R. S. (2008). *Digital citizenship: The internet, society, and participation*. MIT Press.
- Özkan, H. H. (2009). Bilgi toplumu ve eğitim programları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(10), 113-132. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/215529>
- Öztürk, M. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu, Türkiye.
- Öztürk, M. (2021). Dijital vatandaşlık araştırmalarının incelenmesi: Kavramsal ve yöntemsel eğilimler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 11(2), 385-393. <https://doi.org/10.5961/jhes.2021.457>
- Parlar, H. (2012). Bilgi toplumu, değişim ve yeni eğitim paradigması. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 193-209. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/800923>

- Pierson, C. (2004). *The modern state*. (Second Edition). Routledge.
- Ribble, M., & Bailey, G. (2007) *Digital Citizenship in School*. Washington: ISTE.
- Riesenberg, P. (1992). *Citizenship in the western tradition: Plato to Rousseau*. University of North Carolina Press: Chapel Hill, Carolina.
- Sari, İ., & Taşer, S. (2018). Türkiye’de dijital vatandaşlıkla ilgili yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin incelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(6), 1063-1069. <https://doi.org/10.18506/anemon.412740>
- TÜİK. (2021). Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması. Erişim adresi: [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437)
- We Are Social and Hootsuite, (2021). *Digital 2021, global overview report*. Erişim adresi: <https://wearesocial.com/uk/blog/2021/01/digital-2021-uk/>
- Yeşiltaş, E., & Gez-Çinpolat, A. (2021, Aralık). *Eğitimde Dijital Vatandaşlık ile İlgili Araştırmalara Yönelik Bibliyometrik Bir Analiz*. [Bildiri sunumu]. 9. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu (USBES), Bolu, Türkiye.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yiğit, E. Ö. (2019) Vatandaşlık: Felsefi, ideolojik ve tarihsel temelleri. C. Öztürk, Z. İbrahimoglu & G. Yıldırım (Eds.). *Kuramsal temeller ve güncel tartışmalar ışığında: 21. yüzyılda vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi* içinde (ss.10-34). Pegem Akademi.

EXTENDED ABSTRACT

Trends in Graduate Theses on Digital Citizenship Written in the Field of Education in Turkey

Introduction

In this study, it has been tried to take a general picture of the postgraduate theses on digital citizenship, which has been increasingly emphasized in our country and in the world as a result of digitalization. It can be considered that this study is important in terms of presenting a cross-section of the tendency of postgraduate theses on digital citizenship in the field of education in our country in the last 10 years. In addition, it is thought that it may be useful for researchers who will work on this subject.

The aim of this study; the aim of this study is to examine the postgraduate theses focusing on digital citizenship in the field of education in Turkey between the years 2011-2021 in terms of their content features.

The problem statement of the research was determined as follows: What kind of a trend do postgraduate theses on digital citizenship in the field of education show in Turkey?

Within the framework of this problem, an answer was sought to the following research question: Postgraduate theses focusing on digital citizenship in the field of education in Turkey; what kind of a trend does it show according to year, graduate level, author gender, advisor title, university, discipline/program, subject/purpose, method/pattern, data collection tool, data analysis method, sample/study group and sample/study group size?

Method

In this study, the descriptive survey model, which is one of the quantitative research methods, was preferred. The universe of the research consists of postgraduate thesis studies in Turkey, which center the issue of digital citizenship in connection with education. In this context, the accessible universe of the study is the graduate theses, which are scanned in the thesis database of Council of Higher Education (CHE) in the field of education and can be accessed with the keyword "digital citizenship". In this context, 33 postgraduate thesis studies accessed from the thesis database of CHE were examined in the research. The data analyzed in the study were classified using the "Digital Citizenship Thesis Classification Form (DCTCF)".

In the analysis of the data, the data obtained from the DCTCF data collection tool were first entered into the SPSS 25.0 package statistics program, and then percentage and frequency tables were created through the program. In order to ensure the validity and reliability of this study on postgraduate theses on digital citizenship, expert review, confirmation of consistency and detailed description (Yıldırım & Şimşek, 2011) processes were meticulously carried out in the analysis of all procedures and findings.

Findings and Results

1. Considering the distribution of postgraduate theses focusing on digital citizenship in the field of education by years in Turkey, it has been determined that there has been an increase in recent years.
2. In the distribution of postgraduate theses focusing on digital citizenship by postgraduate level, it was determined that 84.8% of theses at the master's level (f=28) were in the majority; it was concluded that the rate of dissertations at the doctoral level was 15.2% (f=5).
3. Examining the gender findings of postgraduate thesis authors focusing on digital citizenship, 17 (51.5%) of 33 theses were male researchers; It was determined that 16 of them (48.5%) were written by female researchers.
4. When the title distribution of the advisors to the theses written on digital citizenship is examined, Dr. Instructor Member (f=13, 39.4%) and Assoc. Dr. (f=13, 39.4%) are the majority of the advisors, Prof. Dr. titled consultants (f=7, 21.2%) are in the minority.
5. It was concluded that Anadolu University is the university where the highest number of theses on digital citizenship were published (f=6, 18.2%). Anadolu University is followed by Mersin University (12.1%) with 4 theses.
6. It was concluded that the program in which the highest number of theses on digital citizenship was prepared was "Social Studies Education" (f= 11, 33.3%). The second branch of science is Computer and Instructional Technologies (f= 9, 27.3%).
7. It was determined that the postgraduate theses on digital citizenship mostly focused on various levels of digital citizenship such as knowledge, skills or perception (f=20, 29.0%).
8. When the method/pattern preferences of the postgraduate theses focusing on digital citizenship were examined, it was concluded that quantitative methods (f=20, 60.6%) were preferred the most.
9. It was concluded that the most frequently used data collection tool in postgraduate theses focusing on digital citizenship was the questionnaire/scale (f= 29, 37.2%). It was determined that the most frequently repeated questionnaire/scale type was likert type questionnaire/scale (f=28, 34.6%).
10. It was concluded that the most frequently repeated data analysis method in postgraduate theses focusing on digital citizenship in Turkey is the quantitative inferential/predictive method (f= 28, 46.7%). While the most frequently repeated t-test was among the predictive analysis methods (f=23), it was found that one-way analysis of variance (ANOVA) was the second with 21 frequencies.
11. Examining the sample/study group of postgraduate theses focusing on digital citizenship in Turkey, it was concluded that the most frequently studied group was undergraduate students (f= 16, 41.0%).

12. When the sample/study group size in postgraduate thesis studies focusing on digital citizenship in Turkey is examined, it has been determined that the most preferred sample/study group size is "between 101-300 people" (f=9, 25.7%).

In the light of these results, it is thought that it may be beneficial in terms of literature to focus on mixed research methods in future studies on digital citizenship and to focus on how digital citizenship teaching should be done.

"International Journal of New Approaches in Social Studies - IJONASS" is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).